

SZÉNÁSI ZOLTÁN

Itt élned vagy halnod kell?

A nemzeti és az egyéni lét perspektívái Babits Mihály és Lendvai István vitájában

A kiegyezés után Magyarországon figyelemre méltó gazdasági, társadalmi és kulturális modernizáció bontakozott ki, a kedvező gazdasági mutatók, az iparosodás, az infrastruktúra fejlődése, az urbanizáció, az analfabetizmus csökkenése ellenére azonban jelentős társadalmi és politikai feszültségek (választójog kiterjesztése, nemzetiségi kérdés, földosztás, a kis- és középbirtokos nemesség elszegényedése stb.) is keletkeztek (ROMSICS 2018; 284–286). Ezt az ellentmondásoktól terhelt modernizációs folyamatot szakította meg, illetve fokozta a feszültségeket az első világháború kirobbanása, mely végül háborús összeomláshoz, kudarcot vallott forradalmakhoz és Magyarország trianoni feldarabolásához vezetett. Példátlan traumasorozat, melyet a kortársak különbözőképpen éltek meg, és különböző válaszokat adtak arra, hogy mi vezetett el idáig, kik a felelősek mindezért. Tanulmányomban Babits Mihály és a jobboldali radikális fajvédő Lendvai István vitáin keresztül két eltérő válaszlehetőséget kívánok felvázolni, melynek révén élesen mutatkozik meg a kulturális modernizációhoz és a nemzeti identitás kérdéséhez való eltérő viszonyuk is.

Közismert Babits következetes pacifizmusa, mely kirobbanásától kezdve elutasította a háborút. Az őszirózsás forradalom napjaiban lelkes támogatója volt a politikai változásoknak, és később is a demokratikus törekvések híve maradt. Mindez Babits részletesen dokumentált és több oldalról interpretált életrajza. Kevesebb ismeretünk van azonban Lendvai Istvánról, aki legutóbb a Kosztolányi által az *Új Nemzedék* folyóiratban szerkesztett *Pardon...* rovat szövegeinek kiadása kapcsán, melynek

egyik anonim szerzője volt, került irodalomtörténeti látókörbe (ARANY 2019). Lendvai István 1888-ban született Budapesten, német származású, eredeti családneve Lehner. A kalocsai érseki tanítóképzőben szerzett tanítói diplomát. Noha Lendvait elsősorban a sajtótörténetben mint jobboldali radikális újságíró, a 20. századi ideológiatörténetben pedig mint fajvédő politikust tartjuk számon, neki is voltak szépírói ambíciói. Rendszeresen jelentek meg írásai a katolikus *Élet* című folyóiratban, de 1914 és 1916 között több írása (verse, esszéje, kritikája) megjelent a *Nyugat*ban is. Témám szempontjából érdemes kiemelni háborúellenes esszéit. A *Nyugat* 1915. évi 8. számában jelent meg *Korrektúrák* című írása, mely a háború dicsőítésének és egyben a háborúban Isten akaratát látó Prohászka Ottokár püspöknek a kritikája (LENDVAI 1915). Lendvai utolsó írása a *Nyugat*ban 1916. februárjában jelent meg „*Roma non locuta*” címen, egy fiktív dialógus a reformátor Luther Mártonnal, s az ő szemszögén keresztül a katolikus egyház háborúhoz való viszonyának a bírálata (LENDVAI 1916).

Mindez lényeges, mivel Lendvai későbbi pályafutását tekintve nézeteit könnyen besorolhatnánk az irodalmi modernséggel szembeállított nemzeti konzervativizmus alá, valójában azonban pályájának korai szakaszában személyesen is kötődött nemcsak a századelő katolikus modernizációjához, hanem a *Nyugathoz* is, mely mint legyőzendő dekadens irodalmi jelenség negatív motívója is volt az *Élet* című folyóirat megalapításának is. Az *Élet* alapítóinak célja, hasonlóan, mint később a *Napkeleté*, hogy megnyerje magának a *Nyugat* legjobb „keresztény” íróit, és ezáltal hozzon létre modern katolikus irodalmat. Ennek köszönhetően 1914-ig a lap munkatársa volt Kosztolányi Dezső, de ebben az időszakban számos nyugatos szerző is publikált a lapban (többek között Juhász Gyula, Csáth Géza, Cholnoky Viktor, Dutka Ákos, Karinthy Frigyes, Somlyó Zoltán, Tóth Árpád, Fülep Lajos, Balázs Béla). Lendvai ennek az irodalmi transzfernek az ellenirányára lehet példa, bár ahogy az *Élet* körül nem jött létre modern irodalom, úgy Lendvai sem lett végül nyugatos szerző. Mindazonáltal szereplése mutatja a *Nyugat* nyitottságát a különböző politikai nézeteket valló szerzők esztétikai és intellektuális értelemben értékelhető műveinek közlése iránt.

Legfontosabb irodalompolitikai kapcsolódás Lendvai és a *Nyugat* között a háború alatt a kormányzat politikájával és annak irodalmi leképeződésével, az intézményesült népnemzeti tradicionalizmussal való szembenállás volt. Lendvai 1914-től volt az *Új Nemzedék* című hetilap publicistája, amely az elszegényedett dzsentriből hivatalnok értelmiségé váló keresztény középosztály érdekeit képviselte, ellenzéki politikát vitt, és a Függetlenségi Párt Károlyi-szárnyának támogatója volt (SZABÓ 2003; 373). Miután 1915 októberében Rákosi Jenő a *Budapesti Hírlapban* sajtókampányt indított Ady Endre és egy héttel később Babits ellen, az *Új Nemzedék* több cikkben állt ki Ady mellett, Lendvai pedig levélben fejezte ki szolidaritását Babits felé (BABITS 2008; 95). Az *Új Nemzedék* körének radikális jobboldali politikai irányát mutatja azonban, hogy nemcsak a Rákosi-féle nacionalizmust bírálták, hanem a *Nyugattal* kapcsolatban élesen kritizálták a lap anyagi alapjait megteremtő Fenyő Miksáéknak tulajdonított „destruktív” zsidó individualizmust is, amelyben kapitalizmusellenességük és – ettől nem független – antiszemitizmusuk is megmutatkozik. Bár az *Új Nemzedék* 1918 októberéig megmaradt Károlyi Mihály támogatója, 1917-től egyre közelebb került a jezsuita Bangha Béla által képviselt klerikalizmushoz, az 1919 szeptemberében politikai napilapként újrainduló *Új Nemzedék* pedig már a felekezet közötti keresztény koncentráció jegyében működő, Bangha páter által irányított Központi Sajtóvállalat keretében jelent meg.

Nem meglepő tehát az sem, hogy Lendvai kapcsolata a *Nyugattal* 1916 után megszakadt, több írása a lapban nem jelent meg. 1918. szeptember 28-án publikált az *Új Nemzedékben* egy esszét Ady Endre *A Halottak élén* című kötetéről, melyben többek között kifejti, hogy a *Nyugat* által képviselt „irodalmi forradalmat” eredetileg keresztény magyarok (Ady, Babits, Kosztolányi Dezső, Juhász Gyula) kezdeményezték, de mivel a népnemzeti tradicionalizmus elutasította és támadta az új irodalmi kezdeményezést, ezért a kulturális modernizációt a kiadás anyagi alapjait megteremtő, pénztökével rendelkező és látszólagos művészi szabadságot biztosító zsidóság sajátította ki (HUNGARUS [LENDVAI] 1918). Lendvainak ebben az írásában olyan narratív séma fogalmazódik meg, mely nem sokkal később az őszirózsás forradalom megítélésében tér

majd vissza. A Tanácsköztársaság bukása utáni bűnbakképzés során a jobboldali radikalizmus argumentációjában egyaránt felelőssé tették az ország háborús bukásáért és trianoni feldarabolásáért a zsidó tőkét, a kultúrában, valamint a sajtóban érvényesülő zsidó szellemiséget és a vele szemben túlzottan toleráns kiegyezés utáni szabadelvű politikát. Mindebből azonban még nem következik, hogy a *katolikus* Lendvai nyíltan szembekerüljön a *katolikus* Babitscsal. 1919 februárjában megjelent azonban Babitsnak egy cikke Vörösmarty *Szózat*áról a Purjesz Lajos és Benedek Marcell által szerkesztett baloldali radikális ifjúsági lapban, az *Új Világban*, melyben Magyarország háború utáni helyzetére reflektál. Az irodalom, pontosabban a magyar nemzettudat egyik kulcsművének értelmezése csupán eszköz Babits számára, hogy a háború következményeinek összefüggésében a nemzet mibenlétéről értekezzen. Kiindulópontja a vers 10–11. versszakai, a „nagyszerű halál” tragikus nemzeti létperspektívája. Babits úgy látja, ha 1849-ben nem is, hetven évvel később a *Szózat* jóslata beteljesedik, s ezáltal a jelen történelmi távlatban való átélése módosítja a vers jelentését is. A világháború utáni hónapokban éppen a „népek hazája, nagy világ” eszméjét látja szertefoszlani: „S ha elpusztulunk most – írja Babits –: az »az ember milliói« nem fogják »gyászkönyvel szemükben« körülállni a sírt, ahol a mi nemzetünk süllyed el. Inkább kárörvendően fognak osztozni az örökségünkön” (BABITS 1996; 321). A népek szolidaritásának ideájával együtt Babits szerint le kell mondanunk arról az emocionális megrendülésből fakadó irracionális reményről is, hogy az évszázadok küzdelmei és szenvedései majd meghozzák eredményüket. Ezzel szemben Babits a közelmúlttal való racionális szembenézésre sarkall, és annak belátására ösztönöz, hogy a magyar nemzet is felelős a háború alatti szenvedésekért, vétett az „[e]mberek szabadsága és a népek jogai ellen” (BABITS 1996; 322). Babits érvelése mögött egy világos és következetesen érvényesített értékhierarchia áll, mely az emberiség érdekeit a nemzeté fölé helyezi: „Mert az emberiség előbbre való, mint a nemzet! És talán jobb is hogy pusztuljanak a nemzetek, amelyek nevében halomra ölték a szent Emberiséget, kínozták és keresztre feszítették az Isten képmását” (BABITS 1996; 321). Amellett, hogy 1919 februárjában Babits úgy látja, véget ért a nacionalizmus

kora, más konklúziót is levon a háború tapasztalatából, a nacionalista, territoriális alapú nemzetfogalommal szembe ugyanis a kulturális nemzet fogalmát állítja. Úgy véli, míg az előbbi évszázadok óta a háborúk oka, az utóbbi a közös emlékezetre épül, és nem állítható szembe az egyetemes kultúrával, hanem azt gazdagítva részét képezi: „az emberiség annyiszor többet ér, ahány nemzete van – hogyha csak a nemzetet így értjük nem politikának, hanem műveltségnek. Mert nem öli akkor, hanem gazdagítja egymást: egyik nyelv a másikat, egyik műveltség a másikat” (BABITS 1996; 323–324). Ez alapján tud pozitív perspektívát adni a háborús összeomlás után a magyar nemzet számára. Babits konklúziója ugyanis a következő: „Nem meghalni kell a hazáért, hanem élni: mert a haza nem a halálunkból, hanem az életünkben él. És ha igazságtalanok mivelünk más népek: ezt a hazát tőlünk el nem vitathatják: nincs okunk gyűlölködni érte és bosszút koholni: mint a másik hazáért, a földért” (BABITS 1996; 324).

Babits cikkére az *Új Nemzedék* március 8-i számában Lendvai nyílt levélben reagált. Az írás műfajából fakadóan is személyes hangvételű, felidézi a költő melletti kiállítását Rákosi támadása idején, és nyílt levelének általában is erős érzelmi töltete van. Lendvai és az *Új Nemzedék* köre korábban elutasította a Németországgal szövetségben vívott háborút, ugyanis mindkét lehetséges kimenetelében Magyarország nemzeti érdekeinek sérülését prognosztizálták, győzelem esetén a Németország kontinentális térhódítása, vereség esetén pedig – ahogy az be is következett – az antant és az antant által támogatott nemzetiségek területfoglalása miatt. 1919 márciusában azonban Lendvai már határozottan elutasítja Babits (és általában Károlyiék [GYURGYÁK 2012; 156–157]) pacifizmusát, a költő elvi téziseivel szemben a „reálpolitikus” álláspontjára helyezkedik, s elsődleges célnak az ország területi integritásának, ha kell, fegyveres úton való megvédését tartja. Anélkül, hogy mérlegre tenné Babits kulturális nemzetkoncepcióját, vele szemben érvként a csehek, románok és szerbek által megszállt területeken magyarok ellen elkövetett erőszakos cselekményeket állítja, s ebből a nézőpontból bírálja Babits elvi álláspontját. Ezzel szemben a nyelv és a szellem fennmaradásának alapfeltételének a föld, tehát Magyarország területi egységének a megőrzését tartja.

Lendvai értékhierarchiájában egyértelműen a sérthetetlen területi elven meghatározott nemzet fogalma áll az első helyen. Éppen ezért nem is képes akceptálni más nézőpontot, Babits érvelését az egyetemes emberi értékek prioritásáról érzéketlennek, a megszállókkal szemben pedig túl megengedőnek tartja, összességében pedig „jeges agytermék”-nek (LENDVAI 1919; 329), „hideg és kanti fölény”-nek (LENDVAI 1919; 329) minősíti. Noha Kant hatásával kapcsolatban Lendvai nem téved, Babitscsal szemben korai verseinek kritikáit idéző szólalásokat (KELEVÉZ 1998) ismétél, így szinte magától értetődik a szembeállítás a jobboldali radikalizmus irodalmi kánonjában ekkor kitüntetett helyen szereplő Adyval: „Őn egy rettenetes lelki ürességről tett megdöbbentő vallomást és örökre lehetetlenné tette nekem, hogy megvédjem azok ellen, akik költészetét iparművészetnek nevezik s Ady Endre önkínzó, szent szerelemmel és javítani akarással ostorozó fajisága és erupciós művészete mellett Önt olyan halványnak látják, mint egy bizantinus metafizikát” (LENDVAI 1919; 335). Babitscsal szemben példaként azonban nemcsak Adyt állítja, hanem azt a parasztot is, aki négyévi frontszolgálat után hazatérve és látva az ország állapotát, felakasztotta magát. Lendvai implicit válasza tehát a tanulmányom címében feltett kérdésre: hálnod kell!

Nem sokkal Lendvai nyílt levele után kikiáltották a Tanácsköztársaságot. Babits egyetemi tanársága, az új hatalom melletti kezdeti agitációja, írói direktóriumi tagsága, majd kiábrándulása az új politikai rendszerből szintén jól ismert. Mint ahogy az is, hogy a kommün alatti tevékenysége miatt 1919. augusztus 1-e után többekkel együtt számunkérésre számíthatott. A novemberben újrainduló *Nyugat* nyitó írásaként közölt *Magyar költő kilencszáztizenkilencben* című esszéjét is megjelenése pillanatától sokan sokféleképpen értelmezték. A nemzeti identitás problematikája szempontjából a Lendvaival folytatott vitát szem előtt tartva a továbbiakban néhány részletét emelném ki Babits önigazoló írásának.

Az esszé első részében Babits az őt éppen kizárni készülő irodalmi társaságokkal folytat vitát, ugyanis a Kisfaludy és a Petőfi Társaság felül kívánja vizsgálni tagjaik politikai szereplését a forradalmak idején. Ennek keretében fejti ki saját nemzetkonceptióját, majd miután nem ismeri el a társaságok jogosultságát a felette való ítélkezésre, az írás második,

terjedelmesebb felében vallomást tesz az általa egyetlen legitim bíróként elismert nemzet előtt. Amit elsőként fontos kiemelni Babits nemzetfogalmának alakulásában, az a folytonosság (SIPOS 1976; 94, illetve az ő nyomán: RÁBA 1983; 151). „Nemzet: kultúra” – állapítja meg Babits (BABITS 1919; 912) összhangban azzal, amit februárban a *Szózat* kapcsán fejtegetett, nemzetfogalma és a nemzetnek az emberiséghez való viszonyának megállapítása is egybevág: „Mert ami a nemzetet nemzetté teszi: az a lelkekben van. Egy szín, egy hangulat... [...] Egy szín: egy színnel több az Emberiség nagy színskálájában. [...] Egy közös hangulat, közös emlékekből, öröklött és átélte közösségekből összeszöve. Testileg talán nem vagyunk rokonok: lelki közösség az. Egy nyelv, mely gondolkodásunkat hasonlóná tette, ugyanazon mesék, melyeket hallottunk a gyerekszobában, ugyanazon történet, melyet tanultunk az iskolában, ugyanazon könyvek, melyeket olvastunk, hasonló városok, melyekben éltünk, hasonló tájak, amelyeket láttunk. És ugyanazon csapások, miket átszenvedtünk, ugyanazon áldatlan körülmények, amik közt tengődünk! Az egész múlt, jelenig gazdagodva, úgy, amint lelkünkben felgyülemlett. Közös lelki ősök” (BABITS 1919; 312). Újdonság azonban Babits argumentációjában a fajiság problematikájának bevonása, pontosabban az ő nemzetfogalmának a faji alapon meghatározott nemzetkonceptiótól való éles elválasztása. A fentebbi idézet a következőképpen folytatódik: „A nemzet az a lelkek közt, ami a faj a testi leszármazásban. S amint a faj ereje a testi múlt ereje: ismeretlen ősök hajlamai, betegségei és energiái: úgy képviseli a nemzet a lelki múltat, a lelki ősöket” (BABITS 1919; 912).

A Lendvaival folytatott vita kapcsán lényeges kiemelni ennek a kijelentésnek egy életrajzi és egy koncepcionális vonatkozását. Már 1919 augusztusában Szabó Dezső vezetésével megalakult a Magyar Írók Szövetsége, mely kifejezetten „faji” alapon szerveződött, és a keresztény-nemzeti elkötelezettségű írókat kívánta egy szervezetben összefogni. Szabó igen erőteljesen kapacitálta Babitsot is a belépésre, aki határozottan elutasította azt, még annak ellenére is, hogy Szabó leleplezéssel fenyegette meg őt. Babits kijelentése tehát egyrészt Szabó Dezsőnek szól. Másrészt a nemzet és a faj, tehát a lelki és a vér szerinti közösség különválasztása rávilágít az asszimiláció problematikájára is, mellyel

kapcsolatban Babits – szemben a jobboldali radikalizmus képviselőivel, így Lendvaival is – pozitív álláspontot képvisel, a nemzethez tartozás kritériuma ugyanis e szerint az érvrendszer szerint nem a vérségi leszármazás, hanem a közös emlékezetre épülő kulturális közösség részévé válás. A nemzethez tartozás azonban nem statikus, eleve adott tulajdonság, hanem több tényező interakciójából kibomló folyamat, éppúgy, ahogy például kezdetben Ady költészete is idegen volt a magyar irodalomban, majd végül a nemzeti irodalom részévé vált. Ezt a különbségtételt (illetve Babits arisztokratikus kultúrafelfogását) érdemes figyelembe venni az esszé második felének értelmezésekor is, amikor a költő saját nemzete előtt kíván vallomást tenni, de ebbe a nemzetbe nem sorol bele mindenkiket, kizárja az őt rágalmazókat („az ostobák”, „a léha csöcselék” [BABITS 1919; 919]), és pusztán azokhoz kíván szólni, akikben „él még az Arany, az Ady nemzete”. Megváltozott kontextusban, ismét idézi Vörösmarty *Szózatát*: „De egyenlőre itthon pecsétés a sorsod, szegény magyar költő – s ha valakinek, neked szól az itt élned, halnod kell! Hazája rabja a költő! Ki van, akinek oly erős kötelék lenne minden emlék, a múlt, mint neki, a Lélek emberének? Mert mi más a lélek anyag mint az emlék, a Múlt? és mi más a nyelv maga, az ő művészetének anyaga, mint az emlék, a Múlt? S van-e mesterség, melyet lehetetlenebb lenne megtagadni, mint ez a művészet? Mint elvárásolt énekes, olyan ő: nem hagyhatja abba az éneket. Nem mehet el innen, míg az marad, aki, míg szívet nem cserél és újjá nem születik” (BABITS 1919; 324). A Vörösmarty-idézet ebben az összefüggésben nemcsak a személyes lét perspektívájában értelmeződik, hanem abban a kulturális összefüggésben is, mely a magyar irodalom nyelvhez kötöttségét tételezi.

Babits esszéjének leginkább problematikus és a modernizáció kérdése szempontjából is lényeges része saját konzervativizmusának megvallása, melyet baloldali kritikusi a hatalomra jutott keresztény-nemzeti kurzusnak tett gesztusként értelmezték. A *Magyar költő kilencszáztizenkilencben* című esszéjében a konzervativizmusnak azonban – véleményem szerint – nincs ilyen aktuálpolitikai vonatkozása, Babits konzervativizmusa, csakúgy mint nemzetkonceptiója, kizárólag kulturális vonatkozásban értelmeződik, a múlt kulturális-irodalmi értékeinek őrzéseként. Ugyanakkor

egyértelmű a forradalomtól, mindenekelőtt a Tanácsköztársaságtól való elhatárolódás szándéka, mely együtt járt radikálisan újító művészeti törekvések elutasításával is: „Politika? Nem politizált ő! Konzervatív volt és nem változott, s mikor a legelkeseredettebb verseit mondta a háború ellen: ugyanakkor nem Marxról, hanem Szent Ágostonról írt tanulmányt, s élesen bírálta a forradalmárok irodalmát, akik futuristák voltak: megtagadták a hagyományt, s újra akarták kezdeni a kultúrát!” (BABITS 1919; 926). Babits kijelentését saját konzervativizmusáról alighanem annak a poétikatörténeti váltásnak az összefüggésében kellene megérteni, mely a húszas évektől kezdve bontakozott a magyar irodalomban, s mely több jelentős költői életműben az irodalmi hagyomány felértékelésével járt. Babits írása komoly visszhangot váltott ki. Ismét megszólalt Lendvai István is, aki a Magyar Írók Szövetségében az ügyvezető elnök, Szabó Dezső mellett titkár is volt. Ezúttal a *Gondolat* című lapba írt „szélgjegyzetek”-et a *Magyar költő kilencszáztizenkilencben* című esszéhez. Lendvai nem fogadja el Babits vallomását, fejére olvassa az 1918 októbere utáni politikai aktivitását, alig burkolt antiszemitizmussal bírálja a *Nyugatban* való szereplését, és ismét kritizálja költői teljesítményét, „impulzus nélkül való székszis”-nek ítéli líráját (LENDVAI 1996; 417), és ismét Adyval szembeállítva megállapítja: „Babits Mihály költészetének éppúgy lennie kellett, mint Adyéna: Babits az egészen beteg, egészen gyökértelen, egészen csak virtuóz költő, a végső dekadencia, a világnézeti anarchia, amely egyforma virtuózul játszik *Internacionálé*-t és turáni indulót – mint ahogy Ady betegségéből, beteg altestéből egek felé vívódó Kentaur, áthajolás az egészen egészségesek felé, akik most következnek” (LENDVAI 1996; 417). Lendvai utalása a „most következőkre” a jobboldali radikalizmusnak azt a reményét fejezi ki, hogy a Tanácsköztársaság bukása után végre eljött az idő arra, hogy létrehozzák a keresztény-nemzeti kultúrát. Bármennyire is negatív ítéletet mond Babitsról, Lendvai számít a költő részvételére ennek kialakításában.

Ebből a vitacikkből nem derül ki, milyen hagyományra és az élő írók közül kikre számítana még Lendvai a keresztény-nemzeti irodalom megteremtésében. 1920 májusában az *Új Magyar Szemlében* közölt terjedelmes, *Irodalom és világnézet* című írásában nagyívű történelmi távlatba helyez-

ve vall arról az új irodalomról, melyet a Babitsot támadó írásban „magyar felbuzdulás”-nak nevez. A közelmúlt magyar irodalmában Jókai Mórban, Mikszáth Kálmánban és Gárdonyi Gézában fedezi fel a „magyar fajiság irodalmi vetületét”, a *Nyugatról* egészen negatív képet rajzol, Adyt pedig tragikus személyiségnek írja le, akiben a magyarság minden jellemvonása egyesül, a nép ösztönössége, az úri felfogás, a betegség és a félrevezetett nyugatosság: „Ady Endre éppúgy magában hordozta a magyarság (átmeneti) dekadenciájának jeleit, mint magyar fajiság ősi alapvonásaiban adott úri, felsőbbrendű (tehát a tülekedésben okvetlen alulmaradó és a bűvölésre mindig fogékonyabb) tulajdonságokat” (LENDVAI 1920; 92). Végezetül a jobboldali radikalizmus által óhajtott irodalomban három „irányt” határoz meg: Gárdonyi Gézáét és Szabó Dezsőt, valamint egy meg nem nevezett hetilap körül kialakult szerzői gárdát, a „magyar költészetnek egy Ady igazi értékein keresztülnőtt faji irányát” (LENDVAI 1920; 95). Hogy melyik ez a napilap, s hogy kik képviselik Lendvai szerint ezt a költői irányt, nem tudom. Egy biztos: Babits nem tartozott közéjük.

Lendvai István élete végéig megtartotta jobboldali radikális nézeteit, de függetlenségi elveit sem adta fel, a harmincas évek közepétől is következetesen kitarzott németellenessége mellett, 1945 márciusában a nyilasok szombathelyi börtönében halt meg. Babits később sem állt szolgálatába a „magyar felbuzdulásnak”, élettörténete 1919 novembere után részletesen dokumentált: a Kisfaludy és a Petőfi Társaságból kizárták, feltehetően Lendvai feljelentése után megjárta a toloncházat, egy ideig folyamatos rendőri ellenőrzés alatt állt, tanári nyugdíját megvonták. Az ellene folyó eljárásban a vádpontok között szerepelt *Az igazi haza* című cikke is. Nem lépett be viszont a Magyar Írók Szövetségébe, néhány évvel később nem vállalt szerepet a Klebelsberg Kuno által kezdeményezett és Tormay Cécile szerkesztette *Napkeletben* sem. Megvallott konzervativizmusa ellenére sem lett tehát sem a jobboldali radikalizmus, sem a nemzeti konzervativizmus képviselője, ezzel szemben haláláig szerkesztette a *Nyugatot*, mely ebben a periódusban is a modern magyar irodalom legjelentősebb lapja, és az irodalom autonóm státuszának megerősítője maradt (SZOLLÁTH 2015; 161).

FORRÁSOK

- BABITS Mihály (1919): Magyar költő kilencszáztizenkilencben. *Nyugat*, 14–15., 911–929.
- BABITS Mihály (1996): Az igazi haza. In TÉGLÁS János (szerk.): *A vádlott: Babits Mihály: Dokumentumok, 1915–1920*. Universitas, Budapest, 320–324.
- BABITS Mihály (2008): *Babits Mihály Levelezése, 1914–1916*. Sajtó alá rendezte FODORTünde és TOPOLAY Ágnes. Argumentum, [Budapest]
- HUNGARUS [LENDVAI István] (1918): 'Halottak élén': Némely megjegyzés a magyar irodalompolitikáról. *Új Nemzedék*, 28, 3–7.
- LENDVAI István (1915): Korrektúrák. *Nyugat*, 8., 446–452.
- LENDVAI István (1916): „Roma non locuta”. *Nyugat*, 3., 186–187.
- LENDVAI István (1919): Haza és emberiség: Nyílt levél Babits Mihálynak. *Új Nemzedék*, 8., 5–8.
- LENDVAI István (1920): Irodalom és világnézet. *Új Magyar Szemle*, 1., 81–97.
- LENDVAI István (1996): 'Magyar költő kilencszáztizenkilencben': Szélgjegyzetek Babits Mihály önvédelméről. In TÉGLÁS János (szerk.): *A vádlott: Babits Mihály: Dokumentumok, 1915–1920*. Universitas, Budapest, 416–420.

IRODALOM

- ARANY Zsuzsanna (szerk.) (2019): *Pardon: Az Új Nemzedék rovata Kosztolányi Dezső szerkesztésében, 1919–1921*. Osiris, Budapest
- GYURGYÁK János (2012): *Magyar fajvédők: Eszmetörténeti tanulmány*. Osiris, Budapest
- KELEVÉZ Ágnes (1998): 'Nem takart seb kell, inkább festett vérzés': Ady és Babits kapcsolata a Nyugatban. In B. SZABÓ István (szerk.): *A Nyugat-jelenség (1908–1998)*. Anonymus, Budapest, 106–116.
- RÁBA György (1983): *Babits Mihály*. Gondolat, Budapest
- ROMSICS Ignác (2018): Magyarország 1918–1919-ben. In R. I.: *A Nagy Háború és az 1918–1919-es magyarországi forradalmak: Válogatott tanulmányok*. Helikon, Budapest, 284–319.
- SIPOS Lajos (1976): *Babits Mihály és a forradalmak kora*. Akadémiai, Budapest
- SZABÓ Miklós (2003): *Újkonzervativizmus és a jobboldali radikalizmus története (1867–1918)*. Új Mandátum, Budapest
- SZOLLÁTH Dávid (2015): Magyar irodalmi mező az 1920-as években. *Literatura*, 2., 161–184.